

BÖLÜM 7

SOL ELLE YAZMAK, SOFİSTÇE VE İBRAHİMCE SORGULAMAK: CAHİT KOYTAK ŞİİRLERİNDE SORGULAMANIN ÜÇ HÂLİ

Ekrem GÜZEL¹

GİRİŞ

Modern şiirin sorgulayıcı bir doğası olduğu söylenebilir. Tanzimat döneminden itibaren Türk edebiyatında Akif Paşa, Şinasi, Hamid ve Fikret gibi şairler sorgulayıcı tarzda şiirler yazmışlardır. Bu anlamda Cahit Koytak, modern Türk şiirinde düşünceye dayalı felsefi şiirler kaleme alır. Şiirlerinde düşünceyi ve düşünürleri temel kurucu bir öge olarak kullanır ve sorular sorar. Onun şiirlerinde, bir sorgulama ve farklı bir biçimde görmeye dayanan bir yaklaşım vardır. Bu bağlamda onun kitaplarında *Sol Elle Yazılanlar*, *Sofistçe* ve *İbrahimce Sorular* başlığı taşıyan şiirler söz konusudur. Aynı başlığı taşıyan bu tarz metinler, şairin birçok farklı kitabında görülür. Genellikle benzer bir hava taşıyan bu şiirler, Koytak şiirinin sorgulamacı doğasını yansıtır.

Bu yazıda Koytak şiirinde görülen üç sorgulama biçimi ele alınmıştır. Buna göre *sol elle yazma* deneyiminin sorgulamacı ve farklı bir görme biçimi önerdiği; *Sofistçe* sorgulamalarda sabit ve genel geçer bir hakikat yerine göreceli ve bağlamsal bir gerçeklik olduğuna dair şiirler üzerinde durulmuştur. *İbrahimce* sorularında ise şairin Tanrı inancını ve varlığı sorgulaması konulu şiirleri incelenmiştir. Böylece Koytak'ın şiirinin soru sormaya ve sorgulamaya dayanan doğasına dikkat çekilmiştir.

Modern Türk şiirinde üretkenliği ile öne çıkan şairlerden olan Cahit Koytak, öykülemeci anlatıma dayanan şiirler yazar. Bu şiirlerinde tarih, din, mitoloji, felsefe, edebiyat ve sanat tarihi gibi konuları işler. Edebiyat ve kültür tarihini şiirine ana kaynak olarak belirleyen Koytak, felsefe ve düşünceyle ilgili birçok meseleyi şiirlerinde ele alır. Metafizik başta olmak üzere birçok felsefi ve düşünsel konunun metinlerinde yoğun bir şekilde işlendiği görülen şairin en önemli özelliklerinden biri aynı başlıklar altında benzer sorgulamacı bir söylemi dile getiren şiirler yaz-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, ekrem.guzel@erdogan.edu.tr

masıdır. Bu şiirlerde, genel olarak onun diğer metinlerinde görülen, bir tür sorgulama söz konusudur. Bu sorgulamalar, birçok şiirde görülmekle birlikte birtakım başlıklar altında yoğunlaşmışlardır. Bu anlamda *Sol Elle Yazılanlar*, *İbrahimce Sorular* ve *Sofistçe* olmak üzere üç başlıktan söz edilebilir.

Sol elle yazmak, sağ elle yazmaktan yani genel kanıdan ayrılmak anlamını taşır. Bu ifadeyle şair, farklı bir düşünce biçimi ve sorgulama içerisine girer. İbrahimce sorular sormak, İbrahim peygamberin gerçek Tanrıyı bulmak için içerisine girdiği sorgulamalara göndermede bulunur. Şair de asıl olana ulaşmak için İbrahimce sorular soran sorgulayıcı bir persona ikâme eder. Sofistçe bir tutum da yine sorgulamacı, rölativist ve sabit bir gerçekliğe inanmamayı imler. Nitekim Koytak'ın şiirlerine bakıldığında toptan ve kalıplaşmış bir gerçeklik anlayışıyla arasına mesafe koyan bir tutum sergilediği görülür. Bu anlamda şair, gerçekliğin değişkenliğine ve bağlamsal olmasına dair bir kanaatin varlığına dikkat çeker.

Klasik Osmanlı edebiyatında, İslam dini ve Tanrı inancı etrafında gelişen Divan şiirinde sorgulamaya pek rastlanmaz. Modernleşme ve Batılılaşma ile birlikte düşünce dünyasına ve edebiyata din dışı düşünme de girmeye başlar. Bu anlamda sorgulamacı tutumla yazılan şiirlerin Türk şiirine Akif Paşa ve Şinasi gibi isimlerle birlikte girdiği söylenebilir. Bunları Namık Kemal, Hamid, Tefvik Fikret gibi sorgulayıcı şiirler yazan şairler takip eder. Şinasi'nin *Münacat* şiirinde Tanrı'nın varlığını sorgulmasına dair dizelerinden sonra özellikle Hamid'in metafizik, Fikret'in tarih ve dine dair sorgulamaları bu iki şairin metinlerinde önemli bir yer tutar. Daha sonraki dönemlerde Türk şiirinde modern dünyaya dair ciddi sorgulamalar yapan şairler yetişir. Bu anlamda modern şiirde, sorgulamacı tavrın bir estetik endişe olarak varolduğu söylenebilir. Modernizmin mitlerinden sayılan *Faust*'ta, Goethe hiçliğe varacak kadar sorgulamanın ve araştırmanın peşine düşen modern bir figür yaratır (Watt, 2016). Ece Ayhan, Cemal Süreya, Melih Cevdet Anday, İsmet Özel gibi isimlerin şiirlerinde modern şiire özgü sorgulamacı tavrı görmek mümkündür. Yine bu anlamda Koytak da şiirlerinde ciddi bir sorgulama içerisindedir. Hatta soru sorma ve sorgulamanın onun şiirinin temel kurucu unsurlarından biri olduğu söylenebilir. Bu anlamda sorgulamacı ve kuşkucu yaklaşımın modern şiirin doğasında olan özellikler olarak ön plana çıkmakla birlikte bazı şairlerde daha baskın olduğu görülür.

Koytak'ın şiirindeki sorgulamalar felsefi sorular içerir. Varlık, hakikat gibi çok temel unsurların aslını öğrenmeye dönük sorgulamalar, farklı bir şekilde görme arzusunu yansıtır. Zira doğrudan bir bakışın zamanla yarattığı sıradanlığın kırılması farklı bakabilmekle mümkündür. Dolayısıyla Koytak, bu tarz şiirleriyle okuru, farklı düşünmeye ve görmeye davet eder. Bu yüzden de Sofistler gibi şüpheci

ve görelî bir bilgi anlayışıyla birlikte *sol elle yazmayı*, yani farklı bakabilmeyi deneyimlemek ister. Bakış açısı, bir varlığı ve nesneyi konumlandırmayı ve algılamayı doğrudan etkiler. Bu anlamda şair, sabitlenmiş bir dünya görüşüne karşı yeni görme biçimlerini deneyimlemek ve ortaya koymak ister. John Berger, “Görüşümüz sürekli olarak canlıdır, hareketlidir; her şeyi çevresindeki bir çember içinde tutar; bulunduğumuz durumda bizim için orada var olabilecek her şeyi gösterir bize.” sözleriyle görmek ile algılamak arasındaki ilişkiye temas eder (Berger, 2011, s. 9). Dolayısıyla bir şeyin nasıl görüldüğü, algılanma biçimini de belirler. Koytak algıyı değiştirmek için görme biçimini değiştirmek gerektiğine, dolayısıyla da alışkanlıkları kırmak lazım geldiğini ima eden şiirler yazar.

Koytak metinlerinin altında yatan temel ilkelerden biri insanların ortaya koyduğu gerçekliğin sabit olmadığı ve belirli kalıplara sığdırılamayacağı, bu yüzden de sürekli farklı biçimlerde ifade edilmesi gerektiğine dair düşüncedir:

“Bu şu demektir: insan zihniyle tasarlanan hiçbir kap
gerçeği uzun süre içinde tutamaz.

kabınızı hangi materyalden yapmış olursanız olun,
onu hangi eczayla sırlamış olursanız olun,
bir gün kitabınızı açarsanız ve ‘gerçek’ sandığımı şeyin
uçup gitmiş olduğunu ve size sadece soluk
ve hüznü hatırasını bıraktığını görürsünüz.

Gerçeğin işte böyle, kabını sık sık değiştirmesiniz, (Koytak, 2010, s. 58)

Bu ifadelerde şair, gerçekliğin dile getirilişinin sürekli değişebileceğini, insan aklı ile yapılan tanımların gelip geçici olduğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla kendi şiirlerindeki sorgulamacı tavra dair ipuçları vermektedir. Koytak’ın şiirleri bu anlamda, Ezra Pound’un tasnifine göre düşünceye dayanan şiir kategorisine dâhil edilebilir. Ezra Pound, modern şiiri *melopoeia*, *phanopoeia* ve *logopoeia* olmak üzere üçe ayırır; *logopoeia*’yı ise “aklın kelimeler arasında dansı” şeklinde, zihin ürünü şiir olarak değerlendirir (Pound, 1968, s. 25). Bu anlamda Koytak şiiri, klasik anlamda lirizmi öncelemekten ziyade akla dayanan bir şiir olarak ön plana çıkar. Felsefi içeriği olan, felsefe ile şiirin zaman zaman iç içe geçmesiyle oluşan hikemi tarz şiire yakın durur. Yine bu bağlamda Türk şiirinde akla gelen isimlerden biri Melih Cevdet Anday’dır. Alphan Akgül, Melih Cevdet’in şiirini, şiirde düşünme bağlamında ele aldığı makalesinde (Şiirde Düşünmek: Melih Cevdet Anday ve Özdemir Asaf’in Şiirleri Üzerine Gözlemler) *logopoeia* kavramından yararlanır ve bu kavramın “kalbin çılgılığı” yerine “zihnin çılgılığı” ikame ettiğini; aşırı duygusallıktan, lirizm ve Romantizmden uzaklaşmayı ima ettiği üzerinde

durur (Akgül, 2021, s. 34). Bu anlamda Melih Cevdet de “*Yanyana ve Kolları Bağlı Odysseus*’tan sonra, ‘anlamı ve mantığı sorunlaştıran’ bir şiir yazdığını kabul eder” (Akgül, 2021, s. 38). Akgül, daha sonra “Modern Avrupa ve Amerikan şiirinin kuruluşunda, Eliot ve Pound’un girişimleri hep romantik ve aşırı duygucu lirizme, benliğin denetimsiz dışavurumuna ve çocuksu şairaneliğe karşı olmuştur, denebilir. Benliğin duygusal dışı vurumu yerine, evrene ve insana araştırmacı ve nesnel bir bakışla yönelen zekânın şiirini yazmak istemişlerdir. Modern Türk şiirinde de, birebir olmasa da, aşırı duygucu ve şairane tabiatın yerine, zihinsel üslubun devrede olduğu şiirlere rastlanır.” diyerek Anday’ı yerleştirdiği bağlamı özetler. Bu çerçevede Koytak’ın da akla dayanan ve *sorunlaştıran* bir şiir inşa ettiği söylenebilir. Her ne kadar şiir tarzları farklı olsa da sorgulamacı ve logosu dayanan şiirler yazmaları iki şair arasındaki benzerlikler arasında anılabilir.

SOFİSTÇE SORULAR

Sofistler, Antik Yunan’da milattan önce (4-5. yüzyıl) gezici öğretmenler olarak bilinen ve çağının bilimlerine hâkim filozoflardan oluşan gruba verilen isimdir. Sofistler, seçkinlerin çocuklarına para karşılığında retorik başta olmak üzere matematik, felsefe, şiir gibi konularda eğitim verirler. Bununla birlikte bu filozoflar, insanı gerçekliğin ölçütü görenek mutlak bir hakikat olduğu düşüncesinden uzaklaşırlar. Antik Yunan’ın en önemli filozoflarından olan Platon’un onlara saldırmasının sebeplerinden biri Sofistlerin mutlak bir hakikatin olmadığına inanmaları ve bilgiyi pratik bir araç olarak ikame etmelerine dair tutumlarından kaynaklanır. Bu filozofların en ön önemlilerinden olan Protagoras “insan her şeyin ölçüsüdür” sözüyle relativist bir anlayış öne çıkarmıştır (Waterfield, 2000, s. 205). Bundan dolayı da sorgulayıcı ve her yerde mutlak bir hakikat olmadığına dair kanaatin yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Antik Yunan’da sofist kelimesinin gezici öğretmen, bilge gibi anlamlara gelmekle birlikte ozan manasına geldiği de ileri sürülür. Şairler, bu anlamda sofistler yani bilge ve öğretici kişilerdir. O dönemde, şairlerin öğretmen oldukları dikkate alındığında bu çıkarım daha da anlam kazanır (Guthrie, 1971, s. 30). Dolayısıyla Koytak’ın Sofistçe sorgulamaları, bir bakıma şairce bir sorgulamadır. Çiğdem Dürüşken’e göre bir tür Yunan aydınlanma çağı yaşanmasına sebep olan “sofistler kuşkucuydu ve eleştiriden keyif alıyordu; sürekli duyularımızın yetersizliğinden, hata yapabilme olasılıklarının yüksek oluşundan ve bilinebilecek sağlam bir gerçekliğin olmayacağından dem vuruyorlar ve geleneğin doğaya karşıt olduğunu söylüyorlardı. İnsanın yaptığı yasaları, toplumsal âdetleri, dinsel inançları sarılmaz görenlere karşı tavır sergiliyorlardı” (Dürüşken, 2013, s. 135). Sofistlerin

geleneğe ve yerleşik olana karşı çıkmaları, Koytak'ın şiirlerinde görülen bir tutumdur.

Koytak'ın *Yeni Başlayanlar İçin Metafizik* isimli kitabında yedi tane *Sofistçe* başlığı taşıyan şiir vardır. Bunların ilkinde, “varlık hakkında, tam ve doğru bir fikre” ulaşmak için insan ömrünün çok kısa olduğundan, buna mukabil aklinsa aceleci olduğundan söz edilir. Daha sonra, varlığın olup olmadığı ve varlığın âlemi dolduran bir düşünce mi olduğu kurcalanır:

Gerçekten var mıyız, yok muyuz,

Varlık mı dolduruyor,

Düşünce mi, âlemi,

Bunu uzun uzun düşünür,

Kim bilir, belki çözerdik ‘*m e s e l e*’yi (Koytak, 2010, s. 37).

Bu dizelerde, insanın dünyada ne tür bir varoluş ile mevcut olduğu ve varlık düzlemi sorgulanır. *Yeni Başlayanlar İçin Metafizik* kitabının ikinci *Sofistçe* şiirinde ise bir nesneye yürekten, ‘varlığının merkezinden’ bakmanın o nesnede yarattığı etki anlatılır ve bu bakış ile sanatçı arasında bir ilgi kurulur (Koytak, 2010, s. 94). Bu şekilde sıradanlıktan kurtularak edinilmiş bir bakış ile eşyanın mahiyetini kavramaya dönük bir eylemden söz edilir.

Sofistçe başlıklı şiirler, Sofistlere de göndermede bulunarak rölativizme dair görüşleri işlerler. Bu anlamda *Yeni Başlayanlar İçin Metafizik* kitabındaki altıncı *Sofistçe* başlıklı şiirde geçen dizeler örnek verilebilir:

SOFİSTÇE

“aynı nesneye bakıyoruz ve ikimiz de

‘yeşil’ olduğunu söylüyoruz onun.

peki senin gördüğün

ve ‘yeşil’ dediğin renkle,

benim gördüğüm/ve ‘yeşil’ dediğim renk

bakalım, aynı mı gerçekte de?

senin dokunduğun,

ve ‘sıcak’ dediğin şeyle,

benim dokunduğum

ve ‘sıcak’ dediğim şey

bakalım, aynı mı gerçekte de?

senin yüreğinin başında hissettiğin
ve anında 'keder' dediğin şeyle,
benim yüreğimin başında hissettiğim
ve adına 'keder' dediğim şey
aynı mı, gerçekte de? (Koytak, 2010, s. 357)

Bu dizelerde insan duygularına bağlı bir gerçeklik olduğu ve dolayısıyla gerçekliğin duyusal ve göreceli olduğuna dair tez işlenir. Protagoras'ın "insan her şeyin ölçüsüdür" yargısı şiirleştirilir. Sofistlerin önde gelen filozoflarından olan Protagoras, bu sözle gerçekliğin izafi ve bağlama göre değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder. Başta retorik olmak üzere hukuk gibi konularda ders veren filozof, bu düşüncesi ile gerçekliğin kişiye ve duruma göre değişebileceğine dair pratik bir yaklaşımda bulunur. Şiirde de yeşil renk, sıcaklık ve keder üzerinden insanın farklı hissedebileceğine dair durum sorgulanır. Dolayısıyla şairin Sofistçe sorgulamaları, gerçekliğin göreceli olduğuna göndermede bulunur.

Yeni Başlayanlar İçin Metafizik kitabındaki yedinci *Sofistçe* şiirinde şairin, logos üzerinden insan ve hayat ilişkisine baktığı görülür. Şair sözün, logosun anlamı taşıyıcılığı üzerinden ifade etme problematiğini kurcular:

Logos olmasaydı,
Ne kadar hafif olurdu hayat!
Ne kadar hızlı dönerdi dünya
İnsanın etrafında!

Söz olmasaydı,
Ne kadar sıkı kucaklaşırdı
Acıyla sevinç, kederle neşe,
Hiç ayırılmazlardı belki de!

Ama söz olmasaydı,
İnsan da olmazdı,
İnsana acılar ve sevinçler
Yaşatan yazgı da... (Koytak, 2010, s. 363)

Bu şiirde, şair, logosun yani sözün hayatın akışını yavaşlattığını ileri sürer. Zira logos, düşünce ve diyalektiği barından sözdür. Logos hayatın akışını kesintiye uğratarak bir açıklama ve anlama durağı olarak iş gördüğü için akışı yavaşlatır. Bu yüzden de sevinç ve keder, sözün araya girmesiyle bir araya gelmesi imkânsız iki

ayrı parça hâlini alır. Ne var ki logos ve söz olmadan acının ve sevincin kaynağı olan insandan bahsetmek mümkün değildir. Şair, böylece bir paradoksa göndermede bulunur. İnsanın varlığını dile getiren, dünyada görünür kılan sözün aynı zamanda doğanın doğal akışından çıkmasına, bir sapma yaşamasına sebep olur. Medenî insanı var eden söz, onu doğal olandan ve sınırların ötesine geçmekten alıkoyar. Bazı hazır kalıplara, görme ve düşünce şekillerine mahkûm eder. Bu durumun yarattığı paradoks, yaşam ile ifade etme arasında yaşanan ikilem ise şairde yaratıcı bir estetik endişeye dönüşür.

İBRAHİMCE SORULAR

Koytak, sofistçe sorular sorduğu şiirlerinde felsefi konulara ve sorgulamalara yönelirken *İbrahimce* sorularda ise varlığa, Tanrıya ve inanca dair bir anlama çabası ve sorgulama içerisine girer. Bu sorgulama Tanrı'nın varlığını daha iyi anlamaya ve kavramaya dönüktür. Tanrı'nın var olup olmadığına dair, bir nevi Nietzsche'ci diyebileceğimiz bir sorgulama değildir. Bir inkârdan ziyade Tanrı'nın varlığını dolayimleri askıya alarak yaklaşmaya ve anlamaya dönük bir endişenin ürünü olan şiirlerdir.

İbrahim peygamber, Kur'an'da babası putperest olmasına rağmen gerçek Tanrıyı arayışı ile ön plana çıkan bir sorgulama ve arayış içerisine girer. İbrahimî dinlerin kaynağı olan Hazreti İbrahim, putperestliğin yaygın olduğu bir dönemde o tek ve gerçek olan Tanrı'yı bulmak için bir sorgulama içerisine girer. Bu sorgulamalardan sonra ulaştığı Tanrı aynı zamanda Musevilik, Hristiyanlık ve İslam gibi İbrahimî dinler olarak bilinen dinlerin de Tanrı'sıdır. Koytak da şiirlerinde İbrahimce sorular sorarak hakikate, gerçek inanca ve Tanrı'ya ulaşmak ister.

Koytak'ın *Yeni Başlayanlar İçin Metafizik* kitabında *İbrahimce Sorular* başlığı taşıyan sekiz şiir vardır. Bunların ilkinde varlığı ayakta tutan ilkeye, Tanrı inancına dair sorular sorulur:

varlığı, var olduğu gibi ayakta tutan,
öncelikle, bir ilke mi,
yoksa bir güç mü?

'Tanrı' inancı, öncelikle, külli bir uyum
ve güzellik arayışının mı,
yoksa bir güç algısının mı sonucu?

ilke uyum ve güzellik,
yaratma gücünün mü,
Yoksa sevgi ve rahmetin mi ürünü? (Koytak, 2010, s. 24).

Bu dizelerde, varlık ve Tanrı inancı üzerine sorular sorulur. Tanrı inancına bütünlük uyumu, güzellik arayışı ve güç algısı üzerinden yaklaşılır. Böylelikle tevârüs edilmiş bir inanç yerine, anlamaya dayanan bir inanç algısı ortaya konulur. Bu bakımdan Koytak'ın Şinasi'den beri gelen akıl yoluyla inanmaya dayanan sorgulayıcı tutuma eklemeli olduğu söylenebilir. Şair, insanın inanma arzusunun nedenlerine inmeye çalışarak güç istencinin yanında güzellik ve tamlık ile oluşan bir estetik sebebin var olabileceğini de sorgular. Tanrı inancının bütüncül bir uyum ve güzellik arayışının mı ürünü olduğunu sorarak inanç ile estetik algı arasında ilgi kurar. Böylelikle Tanrı inancı ile estetik endişeyi birleştirerek estetik içeren bir inanma biçimini yansıtır. Meseleye güzellik noktasından bakmaya çalışarak Tanrı inancına estetik bir yaklaşım sergiler.

Yeni Başlayanlar İçin Metafizik kitabındaki ikinci şiirde ise varlığın neden var olduğu sorgulaması söz konusu edilir:

İBRAHİMCE SORULAR

baştan alalım,
herşeyi baştan,
niye var bütün bunlar?

bu yer bu gök?
varlar mı gerçekten de?
ne demek 'varolmak' (Koytak, 2010, s. 35)

Şair, varlığı en temelden, başından ele alarak sorular sorar. Varlığın yeryüzünün ve göğün gerçekten var olup olmadığını sorgulayan dizelerden sonra “bir başka hal olamaz mıydı/var olmak yerine/rüyalardaki gibi, şiirlerdeki gibi...” dizeleriyle varolmanın farklı bir biçiminin mümkün olup olmadığı üzerine poetik anlamda düşünce üretilir (Koytak, 2010, s. 35). Varolmanın ne demek olduğunun da sorgulandığını ifade etmek gerekir. Burada sadece varolmak değil, varolmanın anlamını kavramaya dönük bir çaba da söz konusudur.

Yeni Başlayanlar İçin Metafizik'teki üçüncü *İbrahimce Sorular* şiirinde ise hakikate ulaşmaktan, Tanrı ve yaratmaktan söz edilir. Yaratmak ve gerçeklik, Tanrı ve sanatçı arasındaki ilişki bağlamında ele alınır. Sanatçı, Tanrı'nın çırağı yani “Yüce Ustanın çömezi” olarak betimlenir. Bu anlamda “sanat dediğimiz nedir/yaratmak değilse/kendini de, dünyayı da, bir kez de kendi elinle?” dizeleriyle sanatçının hakikat ve varlık ile olan ilişkisi sorgulamacı bir biçimde izhar edilir (Koytak, 2010, s. 86). Tanrının yarattığı varlıkları, sanatçının yeniden yorumlayıp biçimlendir-

mesine, yani varlığa açmasına göndermede bulunur. İbrahimce sorular başlığı taşıyan şiirler, soru cevaptan önce gelir mantığıyla kaleme alınmıştır. Bu şiirlerde, miras alınmış değil; sorulara sorularak edinilmiş bir iman ve gerçeklik arzusu söz konusudur. Bununla birlikte şairin klasik İslam inancından keskin bir sapma gösterdiği de söylenemez.

Alçak Sesle ve Divanecce başlıklı kitabında Koytak, *İbrahimce Sorular* şiirinde sorgulamayla büyüyen bir imandan bahseder:

hayata ait her şey gibi,
bir doğumu olan her şey gibi,
hayatın kendisi gibi, sağlam iman da
acılarla mı doğar, Allah'ım?

acılarla doğar ve sorularla mı büyür,
şüphelerle mi büyür, gelişir,
güçlenir, olgunlaşır
ve sonra ve sonra... (Koytak, 2018, s. 125)

Burada, acılarla doğan ve sorularla büyüyen bir iman vardır. Bu iman verili değildir, edinilmiştir. İbrahimce sorular da, İbrahim peygamber kıssasında olduğu gibi, verili olanın değil; edinilmiş, anlaşılmalı ve içselleştirilmiş bir imanın peşindedir. Böylece şair, bir inkârdan ziyade anlayarak inanma ve imanını pekiştirme düşüncesini dile getirir.

SOL ELLE YAZILANLAR

Koytak şiirinde sol elle yazmak, farklı düşünmeyi ve sorgulamayı ima eder. Buna göre sağ elle yazmak ise genel kaniya ve düşünme biçimine göre yazmaktır. Bu anlamda sol elle yazmak, bir metafor olarak kullanılır. Koytak, *Sol Elle Yazı Yamak* başlıklı şiirlerinden birinde, sol ile yazmaktan ne kastettiğini de açıklar:

Sol elinle yazı yazmayı ihmal etme,
Dünyaya sol elinle dokun,
Aydın öteki yüzünü görmeye çalış
Dağın arka yamacını hayat etmeyi öğren!

Sadece yeni şeyler görmezsin,
Daha önce gördüğünü zannettiğin şeyleri
Aslında hiç mi hiç görmediğini
Fark edebilirsin böylece belki. (Koytak, 2010, s. 311)

Bu dizilerde, aslında sol elle yazmanın yalnızca yeni şeyler öğrenmek ve görmek olmadığı; bildiğimizi sandığımız ve aşına olduğumuz şeyleri de yeniden farklı bir biçimde müşahede etme imkânı sağladığı ifade edilir. Dolayısıyla insanların farkındalıklarının artması için sol elle yazmaları yani *solgörü* ile düşünmeleri gerekir. Bu anlamda sol elle yazmak, gerçekten görmek istemeyi içerir. İnsanlar, çoğu zaman baktıkları şeyleri gerçek anlamda görmezler. Bu yüzden sanatın herkesten farklı görebilen ve açığa çıkararak doğasına müracaat edilir. Bu anlamda, Heidegger gibi filozoflar sanatı varlığın açığa çıkması, kendisini açması (aletheia), yeryüzüne açılması olarak görürler (Heidegger, 2007, s. 77). “Aletheia, güzel ve hakikatin bir arada görünümüne kavuşması anlamını da taşır. Sanat eseri, hakikatin en güzel biçimde varlığa açılmasıdır (Güzel, 2015, s. 64).” Koytak’ın sorgulamalarında da sanatın ve sanatçının varlığı ve gerçekliği görme biçimine göndermede bulunduğu görülür. Sol elle yazmak ve buna göre düşünmek, gündelik olanı aşarak ötekini keşfetmeye dönük bir tecrübe biçimini gösterir. “Böylesi bir deneyimleme, varlığın aslını silikleştiren genel ‘sağ elle yazma’ eğiliminin aksine, varlığı bizzat ne ise o olarak görme ve açığa çıkartmaya yöneliktir. Koytak şiiri de, varlığı alelade, gizlenmiş bir dizgeden varlığın kendi hakiki varlığını açığa çıkarttığı bir dizgeye taşımayı, koymayı kendine temel-koyucu bir deneyimleme biçimi olarak seçmiş gibidir. Böylesi bir tecrübe, Heideggerci anlamda, varlığın gizinden kurtulmasına, açığa çıkmasına göndermede bulunur (Güzel, 2015, s. 16).”

Koytak’ın sol elle yazma deneyimine dayanan şiirlerinde, varlık ve hakikat sorgulanırken sanatçının yaratıcılığı da gündeme getirilir:

Büyük sanatçı, sanatçı olarak doğan kişi midir,

Yoksa kendinde herkes gibi olanı

Yontu, incelte,

İçindeki sanatçıyı,

Biricik olanı, benzersiz olanı

Ortaya çıkarmasını bilen kişi mi? (Koytak, 2010, s. 83)

Bu dizelerde, büyük sanatçı olmanın doğuştan mı geldiği; yoksa insanın kendisinde mevcut olanı, biricik olanı yontup ortaya çıkarması mı olduğu sorgulanır. Aslında bu sorunun cevabı, insanın doğuştan sanatçı olmaktan ziyade kendisinde biricik olanı işleyip çıkarmasıdır. Bu anlamda Koytak, sanatın doğuştan olması tezine karşı bir argümanı sorular yoluyla ortaya koyar. Ne var ki sanatçıdaki özü de gözden kaçırmaz. Şair, her ne kadar çalışmaktan bahsetse de sonuç itibarıyla bir özün, cevherin varlığını da gözden kaçırmaz. *Yoksulların ve Şairlerin Kitabı III*e epigraf olarak Michelangelo’nun “En büyük sanatçılar bile bir mermerin kendi

içinde taşımadığı fikri üretmezler” sözlerine yer vermesi, aslında sanatsal özün bir cevher olarak sanatçıda mevcut olduğu fikrine paralel bir düşünceye gönderme yapar (Koytak, 2010, s. 5).

Koytak, *Yoksulların ve Şairlerin Kitabı II*'de, *Sol Elle Yazılanlar* şiirinde okur üzerine bir sorgulama yapar. Şiirin kendi üzerine düşünmesi kabilindeki bu dize-lerde şair, sıradan/hazır yiyici okur ile has okur arasında bir ayrıma gider:

Bunu hiç söyleyen oldu mu sana,
Sen ey, hazır yiyici, hazır giyici
Sıradan okuyucu:

Her söz senin gözlerin içine
Bakılarak söylenir
Söylenmesine, ama

Sakın kusura bakma,
Sözün aslı, sözün hası
Senin için değildir!

Sözün aslı, sözün hası,
Önünde dikildiğin
Ve göz göze gelmemize

Engel olup durduğun
Büyük okuyucu çindir,

Henüz doğmamış olan için... (Koytak, *Yoksulların ve Şairlerin Kitabı II*, 2010, s. 10)

Şair, burada sıradan okura hitap ederek her ne kadar onların gözüne bakıp yazsa da yazdıklarının aslında büyük bir okuyucuya hitap ettiğini ifade eder. Bu büyük okuyucu ise şairin yazdıklarını okuyarak henüz yazılmamış olanı yazacak olan yaratıcı ve üretici bir okurdur; hazır yiyici ve tüketici değildir. Bu dizelerle Koytak, bir yandan konformist okur davranışını sorgularken diğer yandan da edebî metnin açık uçlu doğasına göndermede bulunur. Genel okur kitlesine karşı sol elle yazdıklarıyla bir tür meydan okur. Kendi yazdıklarına layık olanın büyük bir okur olduğunu ileri sürer. Bu tarz şiirlerde şairin kendi poetikasına dair ipuçları verdiği de görülür. Bu anlamda *sol elle yazılan* şiirler, kitapların başına ya da bölümlerin başına konularak bir anlamda şiire kapı aralama olarak görülebilecek

bir tutumu da yansıtır. Yazı hayatında düzyazıya yer vermeyen Koytak, poetik sayılabilecek metinleri de şiirsel formda yazar. Bu anlamda sol elle yazmak, poetik bir tercih olmanın yanı sıra bu tercihin gözler önüne serilmiş hâli gibidir.

Alçak Sesle ve Divanece kitabında bulunan *Sol Elle Tutulan Günlük* başlıklı metninde kendisini sert bir biçimde sorgulayan bir şair söz konusudur. “Elli yaşını geçtin/şair olmak söyle dursun/adam olabildin mi?” dizeleriyle şairin kendisine karşı da bir sorgulama içerisinde olduğu görülür. Daha sonra da kendisinde sorgulayıcı bir benliğin geliştiğini anlatır:

insanın çok daha erken yaşlarda
oyunların içinde bile
kendine sormaktan sakındığı
bu tür taşlı dikenli soruları
sakınmadan yüzüme çarpan biri,
ayrı bir benlik peyda oldu
son zamanlarda bende (Koytak, 2018, s. 247)

Koytak, kendi içinde açığa çıkan ve kendisini gençlik dönemlerinden daha çok ve sert bir şekilde eleştiren bir benlikten bahseder. Bir anlamda *benin* kendisine bir tamlık araması durumuna dair sorgulaması söz konusudur. Şair, kendi tamlığını iyi bir kul ve şair olmaktan geçtiğine dair bir kanaati taşır ve bu doğrultuda bir arayış içerisine girer. Bu anlamda onda iyi bir şair ve kul olmaya, güzellik ve hakikati mezcetmeye dönük yoğun bir arzu ve çabanın olduğu söylenebilir.

Koytak, sorgulayan şiirlerinde bir öğrenme süreci içerisindedir. Adonis, “Şair, bizzat yaratıcılığının etkisiyle zamanın ve mekânın öğrencisidir. Dünyadan ve şeylerden ders alandır. O halde şair, bizatihi yaratıcılığının etkisiyle öğretmez, aksine öğrenir.” sözleriyle şairin aslında öğretici değil, öğrenen olduğunu ileri sürer (Adonis, 2022, s. 113). Koytak şiiri de bu öğrenme işinin bir yansıması gibidir. Bu durum bazı şairlerde daha imgesel ve izlenimsel iken Koytak’da daha açık bir şekilde hikâyeye ve anlatıma dayanır. O, günlük yaşamında bir şair olarak öğrenmek istediklerini şiirde estetik bir endişeye tahvil eder. Sorularını, sorgulamalarını ve farklı anlama çabalarının ürünü olan metinler kaleme alır, hatta onları şiirinin en önemli öğelerinden biri hâline getirir.

SONUÇ

Kendine özgü şiiriyle lirik şiir geleneğinden ayrılan, öykülemeci ve düzyazıya yaklaşan bir şair olan Cahit Koytak’ın şiirlerine bazı felsefî ve dinî mahiyet taşıyan sorgulamalarla Şinasi’den itibaren görülen sorgulamacı tarz şairlere yaklaştığı

söylenbilir. Genel olarak şiirlerinde soru sormayı seven bir şair olarak ön plana çıkan Koytak'ın özellikle aynı başlığı taşıyan üç tarz soru şeklini yansıtan şiirler yazdığı görülür. Bunlardan *İbrahimce Sorular* daha çok Tanrı, inanç ve varlığa ait sorular iken *Sofistçe* sorgulamalar gerçekliğin göreceli ve bağlamsal olduğuna dair tutumu, *Sol Elle Yazılanlar* ise daha ziyade farklı görme iradesini yansıtır. Bu irade, sabit bir hakikatin yerine değişken ve sürekli yeniden ifade edilmeye ihtiyaç duyan bir gerçeklik algısını tercih eder. Dolayısıyla şair, tevarüs etmiş bir iman ve gerçeklik algısı yerine sorgulama ve şüpheye dayanan, kazanılmış bir Tanrı inancı ve gerçeklik edinme arzusunu dile getirir.

Koytak, kendi deneyimlerini, Adonis'in ifade ettiği gibi yaratıcılığının etkisiyle öğrenmeye dayanan tutumunu, şairce bir tutkuyla şiirleştirir. Sorduğu sorular ve yeni bakış açılarıyla kendi öğrenme tutkusunu okur ile paylaşmak ister. Bundan dolayı şiirlerinde düşüncenin ve felsefi bazı ifade ve argümanların olduğu görülür. Bu özellik, onun şiirini klasik anlamdaki lirik, romantik ve duygulara hitap eden şiirlerden uzaklaştırarak düşünmeye davet eden tarafıyla ön plana çıkarır.

KAYNAKLAR

- Adonis. (2022). *Kitap, hitap, hakikat*. (M. H. Suçin, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Akgül, A. (2021). Şiirde düşünmek: Melih Cevdet Anday ve Özdemir Asaf'ın şiirleri üzerine gözlemler. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61(1), s. 21-44.
- Berger, J. (2011). *Görme biçimleri*. (Y. Salman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (2013). *Antikçağ felsefesi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Guthrie, W. K. (1971). *The sophists*. London: Cambridge University Press.
- Güzel, E. (2015). *Şiir ve Felsefe Bağlamında Cahit Koytak Şiiri*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- Heidegger, M. (2007). *Sanat eserinin kökeni*. Ankara : De Ki Yayınları
- Koytak, C. (2010). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koytak, C. (2010). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koytak, C. (2010). *Yoksulların ve şairlerin kitabı II*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koytak, C. (2018). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Pound, E. (1968). *Literary essays of Ezra Paund*. New York: New Directions Books.
- Waterfield, R. (2000). *The first philosophers: the presocratics and sophists*. New York: Oxford University Press.
- Watt, I. (2016). *Modern bireyciliğin mitleri*. (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

